

УДК 340.1

ФРИЦЬКИЙ Ю.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЛАДИ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Розглянуто проблему влади щодо постулатів світової науки, ступінь її розробки в радянський і сучасний період. На сучасному етапі розвитку України у зв'язку з політико-економічними процесами, які відбуваються у суспільстві, подальша розробка теорії влади набуває особливої актуальності, яка виявляється у необхідності створення відповідної теорії і бази даних для влади, складові елементи якої досліджуються в статті.

Ключові слова: методологія, влада, теорія влади, носії влади, розподіл влади.

Рассмотрены проблема власти относительно постулатов мировой науки, степень ее разработки в советский и современный период. На современном этапе развития Украины в связи с политико-экономическими процессами, которые происходят в обществе, дальнейшая разработка теории власти приобретает особую актуальность, которая проявляется в необходимости создания соответствующей теории и базы данных для власти, составляющие которой исследуются в статье.

Ключевые слова: методология, власть, теория власти, носители власти, разделение властей.

The problem of power is considered in relation to the postulates of world science, the degree of its development in the Soviet and modern period. At the current stage of Ukraine's development in connection with the politico-economic processes taking place in society, the further development of the theory of power becomes of particular relevance, which manifests itself in the need to create an appropriate theory and database for power, the components of which are researched in the article.

Key words: methodology, power, theory of power, power bearers, distribution of power.

Вступ. Під час панування у науці марксистсько-ленінської методології щодо проблеми влади, з одного боку, існував певний вакуум щодо врахування постулатів світової науки з цього питання, а з іншого боку, це безумовно відбилося на мірі розроблення цього питання.

Варто зазначити, що радянська наука державного права взагалі не досліджувала сутність влади, навіть підручники «Радянського державного права» не містили розділу, який би стосувався цієї важливої проблеми.

Виключення торкається лише А.І. Лепешкіна, який із позиції марксистсько-ленінського вчення досліджував окремі питання влади, вважаючи, що влада – це організоване панування класу, який здійснює державне керівництво суспільством (диктатуру) головним чином через державний апарат. На підставі такого визначення автор робив висновок, що без влади робітничий клас не в змозі виконати до кінця свою історичну роль, а саме забезпечити побудову комунізму.

Найважливішими ж принципами радянської влади А.І. Лепешкін вважав союз робітничого класу з селянством, суверенність, керівну роль КПРС, інтернаціоналізм і принцип національної суверенності, єдність влади [1].

Постановка завдання. Водночас не отримали досить повного висвітлення такі питання, як походження влади у сучасний період, з'ясування її елементного складу та співвідношення цих елементів, визначення джерела влади тощо. Зважаючи на це, доцільно проаналізувати погляди українських вчених щодо з'ясування згаданих проблем у сучасний період.

Результати дослідження. Так, сучасний словник російської мови дає таке визначення влади:

© ФРИЦЬКИЙ Ю.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»)

- 1) «це право і можливість розпоряджатися кимось або чим-небудь, підкоряти своїй волі;
- 2) політичне панування, державне управління та його органи» [2].

Впадає в очі те, що за цим визначенням влада безпосередньо пов'язана лише з державним управлінням та його органами. І це не випадково, адже за час існування радянської влади остання здійснювалася лише і виключно жорсткою виконавчою владою та її органами.

У «Радянському енциклопедичному словнику» давалося таке визначення: «Влада, у загальному смислі, є спроможність і можливість робити певний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою певних засобів – волі, авторитету, права, насильства (родинного, державного, економічного та іншого); політичне панування, система державних органів» [3].

В «Українській Радянській енциклопедії» поняття влади розумілося як цілеспрямований вплив класу, групи або людей (носіїв влади) за допомогою певних засобів (знаряддя влади) на підвладних (класи, групи, особу), внаслідок чого підвладна сторона змушена виконувати волю носія влади [4].

Таке визначення містить і енциклопедичний словник «Конституційне право». Під владою розуміється можливість управляти, командувати, розпоряджатися людьми, матеріальними об'єктами, територіями, що здійснюється шляхом авторитету, слова, акту, дії, зокрема примусу [5].

На наш погляд, найбільш вдале визначення поняття влади здійснив Ю.С. Шемчуренко. Він зазначає, що влада – багатогранне суспільно-політичне і правове поняття. Існують різноманітні визначення, зокрема, влада – це: відносини між людьми, коли одні командують, а інші коряться; здатність досягти поставленої мети; спроможність соціально-політичної системи забезпечувати виконання прийнятих нею рішень; спосіб самоорганізації людської спільноти, заснованої на розподілі функцій управління і виконання; можливість і здатність проводити свою волю.

Влада завжди передбачає взаємодію її агентів, що ґрунтується на підлеглості одного іншому. Якщо така підлеглість відсутня, тоді немає і влади. Ця властивість (взаємодія) є характерною для визначення структури влади, тобто її елементів: суб'єкт (особа або орган (організація), які наділені правом розпоряджатися); об'єкт (особа або орган (організація), до яких звернене розпорядження та які зобов'язані його виконувати); правові та інші умови і засоби взаємодії суб'єктів та об'єктів влади [6].

Одночасно не можна погодитися зі ствердженням, що влада – це вольове відношення між людьми, в якому ті, що мають владу, визначають, використовуючи різні засоби і методи, програму поведінки підвладних осіб, що це реальна можливість здійснення своєї волі у соціальному житті суспільства, нав'язування її іншим людям, використовуючи при цьому різні засоби і методи, включаючи і примус. Стає зрозумілим, що влада – це завжди двосторонні відношення, де воля носія влади у владовідношеннях здійснюється через підпорядкування підвладного. У суспільстві влада є необхідною, тому що з її допомогою забезпечується нормальне функціонування всіх соціальних суб'єктів, вона стоїть на варті організованості і порядку, передбачає скоординованість дій різних елементів держави і суспільства.

Зазначимо, що це визначення влади не розкриває її сутності, оскільки зводить її лише до сили, на підставі якої виникають суб'єкти – носії влади, з одного боку, і підвладні, тобто більшість людей.

Тому виникає питання: як бути з народовладдям, виразником якого є саме підвладні, а не так звані носії влади?

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що влада у загальному смислі – це здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою певних засобів, волі, авторитету, насильства, сили, права, системи державних органів, громадських об'єднань тощо.

На підставі цього визначення, яке у жодному разі не претендує на вичерпну повноту, можна виділити спеціальні ознаки влади, зважаючи на її багатозначність. Це:

- спроможність, право і можливість розпоряджатися кимось або чимось;
- здійснювати вирішальний вплив на долі, поведінку і діяльність, звичаї і традиції людей за допомогою різних засобів – права, закону, авторитету, волі, сили, примусу;
- політичне панування над людьми, їх спільнотами, угрупованнями, утворення продуманої системи державних органів;
- наявність осіб, органів, які наділені відповідними державними адміністративними повноваженнями або володіють певного роду впливом, повноваженнями, визначеними законодавством, або привласненням їх собі.

Визначені ознаки влади нерозривно пов'язані з місцевцем влади, яке включає певний перелік засобів владної діяльності, спроможність у межах закону, а в окремих випадках і за межами закону, до маневрування, погодження, компромісів, а також до поступлень, утисування, впливу, розрахунку, хитрості, ухильності, бажаної користі тощо.

На сучасному етапі розвитку України у зв'язку з політико-економічними процесами, які відбуваються у суспільстві, подальша розробка теорії влади набуває особливої актуальності, яка виявляється в необхідності створення відповідної теорії і бази даних для влади, складовими елементами якої можуть бути:

- перш за все, самі люди, адже до влади молодій державі України постійно приходять нові люди, яким вкрай необхідна єдина і цілісна наука про владу, яка визначає і розкриває її зміст;
  - необхідно упорядкування і систематизація всіх ідей і знань про владу, зокрема, про державний устрій;
  - у процесі докорінної зміни суспільного ладу виникла нагальна необхідність генерування нових ідей у науці про владу, які вимагають свого вирішення, оскільки в перехідний період в умовах ринкової економіки і у владі, і в економіці в умовах ринку і формування нових суспільних відносин є багато загального і особливого, яке розвивається на підставі єдиних законів;
  - в умовах побудови правової держави і громадянського суспільства, розподілу влади, утвердження цивілізованих форм у взаємовідносинах, методах владарювання необхідним є пошук нових форм здійснення вказаних відносин;
  - нагальною необхідністю є використання власного досвіду, інших країн, і не тільки західних та США, а й країн, що, як і Україна після розпаду СРСР, знаходяться приблизно в однакових умовах (Росія, Білорусь тощо);
  - водночас видається за необхідне розумно використовувати досвід побудови владних відносин, враховуючи специфіку України, її історичних традицій, менталітету тощо;
  - у процесі організації і функціонування влади вкрай необхідна охорона інтелектуального багатства України, водночас не відкидаючи як досвіду дореволюційної України і Росії, так і знання, які здобуті вітчизняними дослідниками;
  - перехід до нових можливостей, тобто глибока розробка питань не лише теорії, а й практики влади, які допоможуть як державним органам, так і населенню України, зрозуміти і дати власне розуміння процесам, які відбуваються у державі і суспільстві в сучасний період.
- Безумовно, необхідно вивчити механізми влади і того, яким чином вона впливає на політичне виховання людей.

Можна сперечатися щодо того, яка з ознак влади є вирішальною, якою має бути теорія влади в сучасний період, або варто зважати на те, що остання не безпредметна, вона функціонує у такому середовищі, як суспільство. Тому є певні підстави вважати, що вихідним елементом усілякої організації соціального життя є, перш за все, державна влада. Що ж стосується складових елементів цієї влади, то в юридичній і філософській науці спостерігаються також різні погляди з цього питання.

Висновки. Таким чином, аналізуючи сутність суспільної влади, сучасні вчені, на жаль, дуже часто, концентрують увагу на загально філософських категоріях: субстанція або відношення, діяльність або стан, реалізація інтересів або здатність, вираз політичної активності або захист інтересів, спроможність застосовувати силу або спрямовувати поведінку людей, можливість здійснювати волю, приймати відповідні акти тощо, не концентруючи увагу, перш за все, саме на юридичному аспекті дослідження такого складного феномена, як влада.

Список використаних джерел:

1. Лепешкин А.И. Курс советского государственного права / А.И. Лепешкин. – М. Государственное из-во Юридической литературы., 1961. – С. 245–289.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: «Русский язык», 1986. – С. 74.
3. Советский энциклопедический словарь. – М.: «Советская энциклопедия», 1980. – С. 232.
4. Українська Радянська енциклопедія. – Т. 2. – 2-е вид. – К., Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1978. – С. 331.
5. Конституционное право. Энциклопедический словарь. – М.: Изд-во НОРМА, 2001. – С. 94.
6. Юридична енциклопедія. Т. 1. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 1998. – С. 489–490.